

M 14109:1-8

Landskap:	Skåne	Upptecknare:	Ulla Andersson
Härad:	Villands	Berättare:	Nils Mattsson
Socken:	Ivetofta	Berättarens yrke:	F d förman
Uppteckningsår:	1954	Född år	1887 i Ivetofta

Jag är född i Råby uti Ivetofta sn år 1887. Far var från Gammalstorp, och mor var från Grödbby. Far var skogsarbetare på Årups skogar en tid, sedan arbetade han vid Sölvesborg-Olofström-Älmhults Järnväg (SOEJ), när den byggdes omkring 1895. Efter det var han hamnarbetare i Sölvesborg. Jag var inte mer än 1 år när vi flyttade från Råby till Grödbby, sedan bodde mina föräldrar där så länge de levde. Jag gick i skolan i Grödbby, det var 3 km hemifrån och ingen riktig väg dit utan bara stigar. Vi gick i träskor, ibland när det var djup snö sprang vi på sock i snön och tog träskorna i handen. Det hände också att vi var så inestängda av snö, så vi inte kunde komma till skolan på länge.

Karl Gustav Englund hette läraren i Grödbby, och han var en utbildad lärare. Han var västgöte, tror jag. Småskolan var 2 eller 3 klasser, och de klasserna gick ett par månader på sommaren. Storskolan var 5 klasser, och de gick i skolan på vintern. Från 9 års ålder varje sommar framåt var jag hos olika lantbrukare och vaktade gäss, får, grisar och kor. Jag bodde på det stället där jag var, och där hade jag också maten, och som betalning fick jag en kostym kläder. Jag sovde i drängkammaren, där vi var en 2-3 st, och i regel låg vi 2 i samma säng.

Jag började som vaktepåg vid pingsttiden, när vinterskolan var slut, och jag höll på med det fram till oktober. På morgnarna fick man först gå ut på lyckorna och hämta in djuren till mjölkning. Det värsta som var att vakta, det var gässen, för de flög hem ibland. På morgonen fick vi frukost, smör, bröd och hemmagjord ost och stekt potatis, just stekt potatis åt de mycket på morgonen. Och sedan fick jag min matsäck, som jag skulle leva på hela dagen, det var en flottamat och spegefläsk och en flaska mjölk, och ibland var det ost och korv på flottamaten. När man hade vaktat om sommaren och kom hem, då var man tjock och fet.

Flickorna, ja på sommaren gick de i regel på gårdarna och lukade och räfsade i trädgårdarna där. Jag blev konfirmerad år 1901 i Ivetofta kyrka för kyrkoherden Jacobsson. Vi var nog en 40-50 st, både pojkar och flickor, och flickorna hade långa svarta klänningar. Ibland kunde det hända att läsbarn blev avstängda från konfirmationen, om de hade haft något fuffens för sig, men de blev aldrig avstängda för att de inte varit tillräckligt flitiga.

Vi gick och läste i 5 månader på vintern, 2-3 gånger i veckan. Samtidigt var jag anställd på Vidriksbergs gård. Grundaren till gården ligger begravd i skogen där. När jag var liten, hittade de en stenplatta som det stod Didrik på. Den låg platt på marken, och de tog inte vara på den. På Vidriksberg var jag foderpojke, och för det fick jag kost, logi och 50 kr samt en konfirmationsutstyrsel. Jag var där från den 1 november till den 24 oktober året därpå.

Som foderpojke hjälpte jag till att fodra, och varje morgon kl 4 hjälpte jag ryktaren i ladugården, det var en praxis att de tog en sådan där ung påg till hjälp åt ryktaren. All mjölken skulle jag sedan köra till en bryggare i Edenryd varje morgon kl ½ 7. Dessutom sprang jag ärender. På Vidriksberg var jag under tiden som jag gick och läste. På hösten 1901 flyttade jag till Nils Persson och blev "hackepåg" där. Jag skulle hjälpa till vid siktningen, och så skulle jag fodra, och för det fick jag 150 kr för hela året plus mat och rum.

Nils Perssons kvarn låg mitt för Westessons kvarn. Nils Persson arrenderade den av greven på Årup. Gården låg intill kvarnen, och den var kringbyggd på 3 håll, men öppen mot norr. Boningshuset var av tegel, och uthuslängorna var av trä, rödmålade och med halmtak.

På hösten 1902 började jag nere på fabriken, och där stannade jag ett par månader fram till den 1 december. De pressade kaolinkakor, som skulle sättas upp till torkning i torklador, och vi var en 12 st 15-års pojkar som hämtade kakorna vid pressarna och körde dem till torkladorna. Kamrater till mig var bl a Vilhelm Agrell, en som hette Lagerberg och en som hette Gottfrid Persson. Vi hade 9 öre i timmen, och vi började kl ½ 7 eller 7 på morgonen, hade frukost kl ½ 9, middag kl 12 och så slutade arbetet kl 5 e m. Jag bodde hemma i Grödbby, och jag fick ge mig hemifrån kl ½ 6 på morgonen.

Ville man ha arbete på fabriken, gick man ner till portvakten Sjöström och frågade, om de behövde folk. På hösten 1902 när jag var här i Bromölla, då var Appé kommen. Wendt den äldre var verkmästare, och Max Zeefried var förman för slamverket.

Iföverken började blomstra här 1893. Jag kommer ihåg Iföverken, när det bara var en kalkugn som låg på Koholmen, ungefär där chamottfabriken nu ligger, och när här inte var mer än en 3-4 arbetare, som brände kalk. De första arbetarna som jag minns hette Tell och Malmberg. Det var skiftarbete vid kalkugnen.

Sedan kom Nielsen underfund med att han skulle göra eldfast tegel, och han bildade ett bolag med danskar, en hette greve Lerche och en hette Treschow. Det var 1895-1898. Han byggde chamottugnar, och sedan i början av 1900-talet kom slamverket. Appé m fl kom hit som "kunskapare" inom tegelindustrin. Hermansen blev nog hitkallad av Nielsen. Nielsen kom tillbaka hit omkring 1935. Han satt på den expeditionen, där Fischer sitter nu. Nielsen dog här.

Från den 1 december 1902 och till 1903 på hösten var jag på Håkanryd som foderpojke, och det var bättre, för där hade jag maten. Jag hade omkring 150 kr för året, förr mindre än mer. På Håkanryd fick jag ligga i drängkammaren, och ibland hade det snöat in så där var snö i sängen. Som dräng var jag hos olika bönder till 1906. Då värvade jag mig i Kristianstad. Där hade jag första året 7 kr per månad, och efter konstapelskolan blev det 9 kr per månad plus 10 öre i dagavlöning. Cigarrettpengar, det räckte inte till kaffe – det kostade 12 öre med bröd till. Som andre konstapel fick jag 36 kr per månad plus 30 öre i dagavlöning. På hösten 1909 tog jag avsked.

Jag blev hjälpare i Nils Perssons kvarn då på hösten 1903. Det var tillfälligt, jag var där bara till julen. Hos Nils Persson arbetade då 2 ordinarie kvarnarbetare och så jag. Där fanns en hissanordning, så man slapp att lyfta så mycket. Min lön var i alla fall inte över 20 öre i timmen, och jag bodde i drängkammaren liksom de andra.

Efter jul var där en plats ledig hos Westessons, och där var jag som kvarnarbetare i 5 år. I lön hade jag 35 kr per månad plus mat och logi. I kvarnen fanns det ett rum, drängkammaren, och där bodde jag. Det var väl i ordning, varmt och skönt för där var kakelugn. Jag åt hos Westessons. Det var ett hårt arbete. Alla säckarna fick man bära, det kunde bli en 100 säckar per dag. Arbetstiden fick jag själv bestämma, det berodde på hur mycket som skulle malas. När vi körde dygnet om, hade jag en som skötte kvarnen när jag sovde från kl 12 midnatt till kl 7 på morgonen.

Den tid då det var mest att göra varade från den 1 november till jul. Då kom bönderna, och de hade mat och brännvin med sig och satt i kvarnkammaren och spelade kort under väntetiden. Bönderna från Listerlandet satt där i 2 dagar. Det hörde till att alla som kom skulle ha sig en sup.

Gamla Bromölla = Collins mölla. Vattenhjulen fanns, och kvarnhuset över hjulen fanns, men det var förfallet. Jag började på Iföverken på våren 1914. Jag gick ner till portvakten Sjöström och tingade på arbete, så fick jag gå och höra efter, och så meddelade de när där var ett ledigt arbete. Jag kom hit som arbetare på cementfabriken, brände cement där. Timlönen var 33 öre. Vi arbetade 10 ½ timme, började kl 6 f m, hade frukost kl ½ 9-9, middag kl 12-1 e m och slutade kl 6 e m på kvällen.

Vi som brände fick arbetstiden ändrad 1918. Innan hade vi haft tvåskifte, då fick vi treskifte, och det var disponent Kärfve som ordnade det. Första skiftet varade från kl 6 på morgonen till kl 2 e m. Andra skiftet (nästa vecka) varade från kl 2 e m till kl 10 på kvällen, och tredje skiftet (tredje veckan) varade från kl 10 e m till kl 6 på morgonen. När skiftena ändrades, fick vi 35 öre i timmen.

Allt var skiftarbete på Cementen. De första åren var de ungefär 30 i varje skift, men var det sträng vinter (allt råmaterial forslades över sjön) så fick de skära ner arbetarna eller hålla upp med driften. 1914 var August Holmkvist förman på Cementen, och han hade varit där sedan Cementen startade 1908. Den andre förmannen var Aust. Han blev förflyttad till slamverket 1918, istället kom Gustavsson och det var efter honom som jag blev förman.

Jag blev förman 1920 på samma avdelning, där jag hade börjat 1914. Lönen var 230 kr per månad, sedan ökade den 1921 till jämnt 300 kr. Den lönen behöll jag till omkring 1930, då reducerades den, först till 270 kr och sedan till 230 kr, och den höll sig så till 1934-35. Då ökade den igen, först till 240 kr, sedan till 270 kr per månad. 1936 fick vi en ökning till på 100 kr, och den lönen stod sig till 1940.

Jag överfördes till porslinsfabriken som förman på pressgodsfabriken, och där var jag tills jag pensionerades med 1952 års utgång. Där fick vi löneökning nästan varje år. 1948 fick vi en rätt kraftig ökning med omkring 120 kr per månad. Sedan fick vi en ökning till på 116 kr, och den stod sig till pensioneringen. Tunnby omfattade en husgrupp från skolan och till järnvägen och de hus som ligger öster om vägen.